

Háda Béla

Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája – India, Kína és Japán

Minden hozzáférhető számítás szerint az elmúlt évek során az ázsiai földrész államainak fegyverkezése a ráfordítások összértékét tekintve is meghaladta az európai országokét, és a különbség a két térség adatai között (immár Ázsia javára) várhatóan dinamikusan növekszik majd az előttünk álló időszakban is.¹ A keleti hatalmak emelkedése tehát a politikai küzdőtér régóta ismert átstrukturálódásán túl a számszerűsített tendenciákban is jól megfigyelhető. E dinamikus előretörés mögött ugyanakkor közel sem egyforma teljesítmény húzódik meg az egyes államok részéről. Napjainkban az ázsiai fegyverkezés legnagyobb részét három hatalom, a Kínai Népköztársaság, India és Japán valósítják meg. Az alábbi tanulmányban röviden jellemezni fogjuk ezen hatalmak védelmi költségvetéseinek helyzetét a kontinens katonai ráfordításainak kontextusában, valamint érvényes védelmi stratégiáik alapján áttekintjük, hogy a fegyveres erők szintjén mit kívánnak mindebből létrehozni. Utóbbi vonatkozásban a haditengerészeti képességek bővítésének szentelünk kiemelt figyelmet, melyek egyre inkább központi szerepet játszanak mindhárom ázsiai hatalom védelempolitikájában és tább stratégiai kalkulációiban.

Az ázsiai fegyverkezés óriásai

A SIPRI 2012. évi adatsora szerint a világ 15 legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező állama közül (amelyek egyébként a Föld katonai célokra fordított kiadásainak több mint négyötödét költötték el abban az évben) öt teljes egészében (Kínai Népköztársaság, Japán, Szaúd-Arábia, India, Dél-Korea), kettő pedig részben (Oroszországi Föderáció és Törökország) Ázsiát képviseli. Közülük Kína, Japán és India együtt a globális fegyverkezési kiadások 15,5%-át eszközli. Összehasonlításképpen: az Egyesült Királyság és Franciaország együtt „mindössze” 6,9%-át. Ha pusztán Ázsiát vizsgáljuk, akkor még inkább egyértelmű e három hatalom fölénye: az ő ráfordításaik adják a kontinens védelmi kiadásainak 63,6%-át. Ebből 32,5%-ot Kína, 18,9%-ot Japán, míg 12,2%-ot India használt fel.² E részarányokat érdemes regionális kontextusban is áttekintenünk.

Az ázsiai kontinens államainak összesített védelmi kiadásai 2010–2012 között 21,28%-kal nőttek. E növekmény 62,4%-a Kelet-Ázsiára, 13,8%-a Délkelet-Ázsiára, míg 12,4%-a Dél-Ázsiára esett.³ Az alapok persze igen eltérőek (és ez igaz az egyes összegek vásárlóértékére is), de azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy a fegyverkezést tekintve ma Kelet-Ázsia a kontinens súlypontja.

1 Erről lásd például MacDonald, Myra: *Asia's defense spending overtakes Europe's*: IISS. Reuters, 2013. 03. 14.

2 Hackett, James (ed.): *The Military Balance 2013*. London, 2013, International Institute for Strategic Studies – Routledge, 249. o.

3 Uo.

E régió katonai ráfordításainak több mint 80%-át a Kínai Népköztársaság és Japán esz- közölte,⁴ ami összesen körülbelül 225,378 milliárd amerikai dollárt tett ki. Ez nem mel- lesleg Ázsia teljes védelmi kiadásainak több mint 51%-át jelenti. Az összegek tekintetében Peking ráfordításai okozzák a legnagyobb bizonytalanságot. Megjegyzendő ugyanis, hogy a kínai védelmi kiadások tényleges értéke – az amerikai védelmi minisztériumból száрма- zó becslés szerint – a hivatalosan közölt 114 milliárd dolláros keretnek akár a 118–188%-a is lehet.⁵ A honvédelmi célokra szánt költségvetés emelkedése ugyanakkor a hozzáférhető adatok alapján is impozáns: 2012-ben (az amerikai dollár 2011. évi értékén számítva) az 1989. évi érték több mint nyolc és félszeresét tette ki,⁶ miközben a GDP-hez viszonyított aránya még fél százalékkal csökkent is, napjainkban hivatalosan nagyjából 2%-os arányt képvisel. Az utóbbi adat igen valószínűvé teszi, hogy a kínai védelmi kiadások szintje hosszabb távon is fenntartható marad. Mindez – mint még látni fogjuk – még inkább igaz a honvédelemre mindössze a GDP 1%-át fordító Japánra.

Dél-Ázsia hasonló ráfordításaiból 2012-ben India 77%-kal részesedett, a maga 59,271 milliárd dolláros (a GDP 2,5%-át kitevő) büdzséjével,⁷ mellyel például több mint hat és félszeresen múlta felül a regionális második helyezett Pakisztán hasonló kiadásait. Az indiai védelmi költségvetés tíz év alatt mintegy 59%-kal emelkedett.⁸ Egyértelmű tehát, hogy noha a vizsgált három hatalom közül nominálisan Indiáé a legkisebb védelmi költ- ségvetés, saját szűkebb térségében messze a legnagyobbak a katonai kiadásai, és közvetlen biztonságpolitikai környezetében is csak a Kínai Népköztársaság múlja felül. Vásárlóerő- paritáson számolva még jobban kirajzolódik Újdelhi sajátos pozíciója: e szempontból az indiai védelmi költségvetés 2011-ben (az amerikai és a kínai után) már a harmadik legna- gyobb volt a világon.⁹

A kép teljessége kedvéért érdemes megjegyezni, hogy Délkelet-Ázsia országainak vé- delmi büdzséit is igen jelentős bővülés jellemezte az elmúlt években. Ennek hátterében a relatíve kedvező gazdasági feltételek mellett ott találjuk az élesedő területi konfliktusokat is. A délkelet-ázsiai térségben azonban jelenleg nem találhatunk olyan hatalmat, amely- nek a fegyverkezési volumene összevethető lenne a tárgyalt három államéval.

India

Az Indiai Köztársaság – eltérő stratégiai elgondolások részeként korábban is felmerülő – nagyhatalmi törekvései az 1990-es évek végétől az ország katonai nukleáris képessége- inek demonstrációjával összekapcsolva kaptak lendületet, és az ennek szellemében tett erőfeszítések napjainkra az Oroszországi Föderáción kívüli Ázsia második számú katonai hatalmának szerepét biztosították a számára. E hatalmi politika persze (az ország demog- ráfiai adottságaitól, gazdaságának méretétől kezdve nagyhatalmi kapcsolatrendszerének

4 The Military Balance 2013, 251. o.

5 *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013*. Annual Report to Congress, Depart- ment of Defense United States of America, 2013. 53. o.

6 SIPRI Military Expenditure Database.

7 The Military Balance 2013, 251. o.

8 *SIPRI Yearbook 2012*. Stockholm International Peace Research Institute – Oxford University Press, 2012, 154. o.

9 *SIPRI Yearbook 2012*, 152. o.

fejlődéséig) számos tényezőre támaszkodik, amelyek közül a katonai komponens csak az egyik – igaz, ma még a legmeggyőzőbb.¹⁰ Az ezzel összefüggő célkitűzéseket az érvényes katonai stratégia, illetve a haditengerészetre elfogadott doktrína áttekintésével tudjuk a legkönnyebben kibontani.

A 2009. évi katonai stratégia

Az indiai katonai stratégia felülvizsgálatára – adaptálva a megelőző évtized tapasztalatait – legutóbb 2009-ben került sor. Az új dokumentum öt fő területre koncentrál.¹¹ Ezek a következők:

- *Az ország fegyveres erőinek képesnek kell lenniük nagy kiterjedésű, eredményes hadműveletek folytatására két, egymástól független térségben is.* E minden bizonnyal az amerikai katonai doktrínából átvett elgondolás nagy nemzetközi figyelmet keltett. Megegyezés mutatkozik abban, hogy a kétfrontos háború elmélete valójában az indiai védelempolitika válasza a katonai dimenzióban is erősödő kínai–pakisztáni szövetségre.¹²
- A dokumentum az *aszimmetrikus fenyegetésekkel és a negyedik generációs hadviseléssel* is foglalkozik. Megállapítása szerint Indiának képesnek kell lennie arra, hogy eredményes választ adjon az állami és az államokon kívüli szereplők részéről érkező kihívásokra. E tétellel az indiai katonai tervezés a 2008. novemberi mumbai terror-támadások tapasztalataira reflektált. A konvencionális és nem konvencionális fenyegetésekkel szembeni védelem differenciáltabban jelenik meg az új stratégiában, mint ahogy az hasonló tartalmú elődjénél megfigyelhető volt.
- *Az ország stratégiai hatókörének bővítése,* tehát lényegében a tengeri terjeszkedés ma már elválaszthatatlan az indiai biztonságpolitikai törekvésektől. A területen kívüli hadműveletek végrehajtásának képessége ennek kapcsán szintén kiemelt célként jelenik meg. Ennek feladatai túlnyomórészt a haditengerészetre, kisebb részben a légierőre hárulnak, ehhez a szárazföldi erők megfelelően kiképzett és felszerelt, gyorsreagálású, könnyen behajózható és partra szállítható egységek felszerelésével tudnak hozzájárulni. Újdelhi stratégiai fölényének megőrzése az indiai-óceáni térségben kulcstényezője annak a folyamatnak, amelynek keretében India a 21. század egyik vezető hatalmának szerepére törekszik.¹³
- *Tovább kell javítani a műveleti együttműködést a hadsereg három haderőneme között.* E témakör a kargili háború óta klasszikusnak számít Indiában, persze az összhaderőnemi műveletek hatékonyságának javítása a legtöbb komoly haderő esetében állandó feladat.¹⁴

10 Bővebben lásd Háda Béla: A nagykorú óriás – India szerepe és lehetőségei a 21. század második évtizedében. In Grünhut Zoltán – Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs, 2013, Publikon, 231–253. o.

11 Lásd például Lodhi, Maleeha: *India's Military Doctrine*. *Khaleej Times Online*, 2010. 01. 07.

12 Erről lásd Háda Béla: Pakisztán és Kína stratégiai kapcsolatainak fejlődése Pervez Musarraf kormányzása alatt (1999–2008). In Majoros István et al. (szerk.): *Háborúk, békék, terroristák*. Budapest, 2012, ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 247–271. o.

13 Rajan, D. S.: *How China views India's new defence doctrine*. *Rediff News*, 2010. 01. 07.

14 A kargili háború alatt ennek kapcsán keletkező problémákról lásd Sukumaran, R.: *The 1962 India-China War and Kargil 1999: Restrictions on the Use of Air Power*. *Strategic Analysis*, vol. 27, no. 3, 2003. 332–356. o.

- Szintén klasszikus elem a stratégiában a *haditechnikai fölény biztosítására való törekvés*. Ebben a vonatkozásban vegyes a kép. India a 21. század második évtizedére több tekintetben (rakétatechnika, repülőtechnika, flotta) valóban haditechnikai fölényre tett szert a térség számos országával (köztük Pakisztánnal) szemben, a Kínai Népköztársasággal összehasonlítva azonban ez a fölény még nagyon esetleges. Az is igaz, hogy továbbra is meghatározó az orosz technológiáimport a fegyveres erők felszerelése terén, e „tradíció” még hidegháborús örökség. Noha Újdelhi prioritásként kezeli önálló hadiiparának fejlesztését, a régóta áhított önerőre támaszkodás a hadsereg haditechnikai eszközeinek biztosításában hosszú ideig nem lesz teljes. A védelmi minisztérium 2011-es tervei szerint a 2010-es évtized végére az ország ipara a hadsereg felszerelésének mintegy 70%-át lesz képes előállítani.¹⁵

Napvilágra kerülésekor élénken bírálták a 2009. évi stratégia látszólag offenzívabb szemléletét és szuperhatalmakat idéző nyelvezetét.¹⁶ Tény, hogy az új irányelvek jól megfeleltethetők annak az indiai politikának, amely az ország nagyhatalmi tekintélyének növelését tűzte ki célul. Ez nem függetleníthető a Dél-Ázsiában zajló, biztonsági helyzetét alapvetően érintő változásoktól sem, a fő külső tájékozódási pontokat pedig Pakisztán és a Kínai Népköztársaság, valamint Újdelhi nagyhatalmi szövetségeseinek (az USA-nak és az Oroszországi Föderációnak) magatartása jelenti. A politika gyakorlatát tekintve azonban a 2009-es védelmi stratégia önmagában nem generál kockázatos helyzeteket, India nemzetközi pozícióinak erősödése pedig mindeddig sokkal inkább a stabilitást, mintsem a kockázatvállalást ösztönözték. A stratégia újbóli felülvizsgálata 2014-ben várható.

A 21. század második évtizedének elejére az indiai nagyhatalmi építkezés szükségességében alapvető egyetértés mutatkozik a két vezető belpolitikai erő, a Bháratija Dzsana Párt és az Indiai Nemzeti Kongresszus között. Arról viszont értelmiségi körökben még zajlanak koncepcionális viták, hogy az országnak *hard power* vagy *soft power* hatalomként kell-e fellépnie.¹⁷ Korszakunkban India még alapvetően katonai nagyhatalom, aminek a politikai kihasználásához bővítenie kell az erőketítés eszköztárát, lehetőleg a regionális stabilitás minél hosszabb távú megőrzése mellett. Ennek ma legkevésbé kockázatos (ezért leginkább preferált) módja az ország haditengerészeti potenciáljainak fejlesztése.¹⁸

A tengeri hatalmi törekvések és doktrinális hátterük

Az indiai katonai és politikai elit körében már az ország függetlenné válásától kezdve elismert volt a tengeri haderő stratégiai jelentősége.¹⁹ Az indiai szakértelmiség komoly figyelmet szentelt hazája páratlan adottságainak a haditengerészet védelmi, valamint hatalmi-politikai szerepének kihasználására, a bipoláris korszakban az országot ért kihívások azonban nem hagytak teret egy nagyobb arányú flottafejlesztésnek. A változást e tekintet-

15 Lombardo, Nicholas R.: India's Defense Spending and Military Modernization. *CSIS, Current Issues*, no. 24. 2011. 1. o.

16 Pakisztáni részről például nem váratott magára sokáig a felháborodás. Lásd *Pak critics Indian Army's new military doctrine*. *NDTV*, 2009. 12. 31.

17 Erről lásd Ladwig, Walter C. III: India and Military Power Projection. *Asian Survey*, 2010. vol. 50. no. 6. 1162–1183. o.

18 Sikri, Rajiv: *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy*. New Delhi, 2009, Sage, 250. o.

19 Scott, David : India's „Grand Strategy” for the Indian Ocean: Mahanian Visions. *Asia-Pacific Review*, 2006. vol. 13. no. 2. 102. o.

ben is a nukleáris fegyverkezés és az 1999. évi kargili háború által elindított doktrinális felülvizsgálat inspirálta az ezredforduló éveitől kezdve.²⁰

Az indiai fegyveres erők történetének első haditengerészeti doktrínája 2004. június 23-án született meg, részben a nukleáris fegyverek tengeri telepíthetőségének, részben az újonnan megfogalmazódó globális hatalmi ambícióknak a szellemében.²¹ Legfontosabb célkitűzései:

- *A hajóegységek nukleáris fegyverek hordozására alkalmas rakétafegyverzettel való ellátása.* E tétel természetesen a hiteles nukleáris elrettentés törekvéséhez illeszkedik, és magában foglalja az erre alkalmas felszíni és felszín alatti járművek átfegyverzését is. A nukleáris triád kialakítására vonatkozó fejezet a dokumentum leghangsúlyosabb része.
- Már célkitűzésként jelenik meg ugyanakkor *a flotta felkészítése nyílt tengeri műveletekre és partraszállító akciókra* is. Egy minél szélesebb műveleti képességekkel rendelkező tengeri haderő nemcsak az indiai hatalmi építkezésnek lehet a támasza, hanem az észak-indiai-óceáni térség tengeri útvonalainak védelmében, tehát az ország elemi gazdasági érdekeinek szavatolásában is szerepet játszik.
- *A tengeri uralom biztosítása a környező vizeken* maga után vonja a flotta járműállományának, illetve infrastruktúrájának minőségi fejlesztését. Ez az elmúlt évtizedben a repülőgép-hordozók, a saját gyártású felszíni egységek, illetve a tengeralattjárók beszerzését célzó programokban nyilvánult meg a leglátványosabban.

A 2004. évi doktrína megújítására 2009 augusztusában került sor, immár egy markánsabb tengeri hatalmi törekvés szellemében. A nukleáris triád tengeri pillére továbbra is fontos maradt, de jobban előtérbe került a tengeri hegemonia biztosításának igénye, melyet egy aránylag széles térségre nézve fogalmaztak meg. A dokumentumban az ország hagyományos, az észak-indiai-óceáni térséget magába foglaló tengerészeti érdekövezetét kiegészítették egy másodlagos zónával, s a Vörös-tenger és a dél-indiai-óceáni régió mellett – a baráti országok jelenlétére hivatkozva – a Malaka-szorostól keletre fekvő vizekkel (Dél-kínai-tenger és a kelet-csendes-óceáni régió) kapcsolatban is kimondták az ország érdekelttségét. Ez utóbbi elem már a 2007-ben publikált tengeri katonai stratégiában is megjelent.²² A stratégiai érdekövezet kiterjesztése a vitatott tengeri térségekre ugyanakkor nyílt doktrinális kihívásként is értékelhető a helyi kínai befolyással szemben. A tényekhez azonban az is hozzátartozik, hogy az indiai haditengerészet ez időszakban még nem volt képes számottevő, önálló műveletekre képes flottacsoportosítással tartósan megjelenni a Malaka-szorostól keletre fekvő térségekben.

A haditengerészeti doktrínák természetesen elméleti szinten tükrözik az ország tengeri hatalmi törekvéseit, amelyeknek a gyakorlati feltételeit a haditengerészetnek az ezredfordulótól, az ország hatalmi építkezésével együtt új lendületet vett fejlesztése szolgáltatja. Az indiai haditengerészetet mára a világ ötödik legnagyobb tengeri haderejeként tartják szá-

20 Erről lásd Ashraf, Tariq M.: Doctrinal Reawakening of the Indian Armed Forces. *Military Review*, 2004 november-december. 53–62. o.

21 *Indian Maritime Doctrine (INBR-8)*. Government of India, New Delhi: Integrated HQ, Ministry of Defence, 2004. április 25.

22 *Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy*. New Delhi: Integrated Headquarters Ministry of Defence, 2007. 59–60. o.

mon, műveleti képességeit tekintve felülmúl számos hagyományos tengeri hatalmat is.²³ Potenciáljainak bővítésénél prioritást élvez a korszerű, zömmel hazai építésű, rakétafegyverzettel ellátott felszíni egységek (rombolók, fregattok és korvettek), nukleáris meghajtású tengeralattjárók és repülőgép-hordozók beszerzése és hadrendbe állítása. E haderőnem fejlesztésének ez utóbbi a legtöbb figyelmet kivívó fejezete. A haditengerészeti légierő alkalmazási lehetőségeinek bővítése (azaz a haderőnem „háromdimenziós” jellegének erősítése), valamint nagy távolságokban is ütközépes felszíni csapásmérő csoportosítások kialakítása a 2014-ig egyedülként hadrendben álló repülőgép-hordozó (az INS Viraat) mellé továbbiak rendszerbe állítását teszi szükségessé. Hagyományos hadviselés során az új, indiai gyártmányú, minimálisan körülbelül 40 000 tonna konstrukciós vízkiszorítású flottarepülőgép-hordozók, az úgynevezett Vikrant osztály jelenleg tervezett három tagjának felépítése és rendszerbe állítása, valamint az Oroszországi Föderációtól vásárolt, Kijev osztályú flottarepülőgép-hordozó felújítást követő használatba vétele után a flotta legnagyobb harci értékkel bíró részét egyértelműen az ezekből összeállított kötelékek, illetve a rakétás tengeralattjárók fogják alkotni. E fejlesztési koncepció nagy támogatottságot élvez az indiai stratégiai gondolkodók körében, különösen az ország szigetbirtokainak védelme és az egész indiai-óceáni térségben remélt domináns hatalmi szerepe érdekében.

A haditengerészet 2013-ra elért egy másik fontos célkitűzést is: megkezdődött a 2009-ben vízre bocsátott, saját fejlesztésű nukleáris ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró, az INS Arihant fegyverzetének telepítése. A hajó teljes harckészültségi állapotának elérésével az indiai nukleáris csapásmérő képesség a korábbiaknál sokkal szélesebb térségben jelenhet meg, nagyban elősegítve az ország erőketítését. Az Arihantot 2012-es tervek szerint további négy hasonló egység hadrendbe állítása követi majd. A 2013. év komoly fejleményeket hozott a felszíni erők fejlesztési programjának szempontjából is. Az orosz fél (az eredeti tervekhez képest ötéves csúszással) az indiai igények alapján novemberre befejezte a Vikramaditya repülőgép-hordozó újjáépítését, és a szükséges tesztek követően átadta azt az indiai haditengerészetnek.²⁴ Fedélzetére MiG–29K vadászgépeket és Kamov–31 helikoptereket telepítenek.²⁵ Az ország első flottarepülőgép-hordozójának (a jelenleg is szolgáló Viraat, illetve a korábbi Vikrant „csak” közepes repülőgép-hordozók voltak) rendszerbe állításával a haditengerészeti légierő alkalmazását és az ezzel összekapcsolódó széles körű műveleti képességeket tekintve India – ha nem is hosszú időre – Ázsia első számú tengeri hatalmává léphet elő. 2013 augusztusában az első Vikrant osztályú repülőgép-hordozó építése is új fázisba érkezett a hajótest megépülésével és vízre bocsátásával.²⁶ Ha elkészül, új időszámítást nyit az indiai tengeri haderők történetében, és kétségkívül ösztönzőleg hat az ázsiai fegyverkezési versenyre. Ez már csak azért is valószínű, mert a felszíni csapásmérő erők kiszolgálását biztosító infrastruktúra és a repülőgép-hordozók megfelelő kíséretének biztosítása további jelentős beruházásokat tesz szükségessé. A hordozók rendszerbe állítása tehát „húzza magával” a flotta fejlesztését más területeken is.

23 Bővebben lásd Háda Béla i. m. 242–245. o.

24 Anandan, S.: *INS Vikramaditya sets sail for India*, *The Hindu*, 2013. 11. 27.

25 *Navy's largest ship 'INS Vikramaditya' commissioned*, *Indian Navy*, 2013. 11. 26.

26 *India launches first indigenous aircraft carrier INS Vikrant*, *The Times of India*, 2013. 08. 12.

Kínai Népköztársaság

Az ország jelenleg érvényes védelmi doktrínájának, illetve haditengerészeti törekvéseinek ismertetése előtt érdemes röviden számba vennünk a kínai biztonságpolitikát meghatározó sajátos tényezőket.

- A kínai társadalmi elit politikai gondolkodásának központi tradíciója a *birodalmi szemlélet*, amely évezredes nagyhatalmi kontinuitásban láttatja államuk életét. Ebben a hanok történelmi emlékezete szerint az úgynevezett „megaláztatás évszázada” (1839–1949) idézte elő a legkomolyabb, máig ható traumát, amelyből – megalapozva a nemzet új felemelkedésének korát – a kommunista hatalomátvétel nyitott kiutat. A kínai politikai gondolkodásban máig meghatározó érték a szuverenitás megőrzése és az idegen erőtevékenységnek való kiszolgáltatottság elkerülése. Ezzel együtt persze megkérdőjelezhetetlen az ország – saját koncepciója szerinti – területi integritása, tehát az úgynevezett „egy Kína elv”, illetve újabban a vitatott szigetcsoportok feletti jogigény megkérdőjelezése ellenséges lépésnek minősül.
- Az utóbbi évtizedben a *kínai nacionalizmus szembeszökő erősödése* is tapasztalható. Noha az 1949-es kommunista hatalomátvétel egy nemzeti dilemmára is választ jelentett, napjainkra a kínai állam látványos sikereitől is ösztönzött nacionalista gondolkodásmód térnyerése nagyban gátolja az ország szomszédjaival fennálló vitáinak rugalmas kezelését.
- *Kína igen kedvezőtlen geostratégiai pozíciója* (északi, déli és nyugati irányból egyaránt jelentős, négy esetben atomfegyverekkel is rendelkező hatalmakkal szomszédos) ugyanakkor komoly gátja hatalmi politikája keményvonalas érvényesítésének. A szomszédos államok többségének óvatosabban vagy éppen nyíltabban vallott aggodalmi természetesen Peking riválisainak kedveznek.
- Részben az ellenségeskedés korai kirobbanásának elkerülését szolgálja a *kínai külpolitika Teng Hsziao-pingtől eredeztetett önkorlátozó hagyománya*. Alapja az a vélekedés, hogy a Középső Birodalom újbóli felvirágzása csak abban az esetben lehetséges, ha az ahhoz vezető folyamat nem vonja idő előtt magára az abban ellenérdekeltektől adott esetben még erősebb hatalmak figyelmét. A „letakarni a Napot és táplálni a sötétséget” filozófia célja annak elkerülése, hogy Kína fejlődése még kritikus szakaszában derékba törhető legyen. Ehhez kapcsolódik az a máig tapasztalható magatartás, miszerint az ország igyekszik nem felfedni képességeinek egy részét, s folyamatosan bizonytalanságban tartani partnereit valós lehetőségeit illetően.²⁷
- Peking ugyanakkor *az alapvetően békés, a gazdasági fejlődés feltételeit biztosító nemzetközi környezet fennmaradását elsődleges érdeknek* tekinti. Ez egyszersmind – szorosan kapcsolódva az előző pont logikájához is – a *konfliktuskerülő magatartás szükségességét* húzná alá. Kínai vélekedés szerint nincs is ok a sietségre, mivel a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság csak felgyorsította a Nyugat hatalmi fölényének mint amúgy is abnormalis történelmi állapotnak az elkerülhetetlen leépülését,²⁸ és a világ „természetes” (multipoláris, de sok tekintetben Kína elsőségét hozó) rendje

27 Szunomár Ágnes: Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás. *Külgügyi Szemle*, 2012. 2. sz. 133. o.

28 Matura Tamás: Kína külpolitikája és a tizenkettedik ötéves terv. *MKI-elemzések*, 2011/14. 6. o.

rövidesen helyreáll. Az utóbbi évek tengeri területi vitáinak fellángolása persze némileg árnyalja a higgadt, erőszaktól óvakodó külpolitika képét.

A 2013. évi Fehér könyv

Az ország védelempolitikájának alaptéziseit két esztendőre meghatározó Fehér könyv legújabb változata (immáron a nyolcadik 1998 óta)²⁹ 2013. április 16-án jelent meg. A „Kína fegyveres erőinek diverzifikált alkalmazása” címmel nyilvánosságra hozott dokumentum öt fejezetben tekinti át az ország védelempolitikájának helyzetét és feladatait.³⁰

A Népi Felszabadító Hadsereg szerepét a következő területeken hangsúlyozza:

- *Kína állampolgárainak védelme*, hagyományos nemzetvédelmi funkció.
- *Az ország területi épségének és szuverenitásának megvédelme* az előbbihez hasonlóan szokványos védelempolitikai alaptörekvés, problémát ez esetben annak értelmezése jelent, hogy mi minden is tartozik Kína szuverenitása alá. Manapság a tengeri térségek ellenőrzéséről zajló vita széles körben ismert példa a területi konfliktusokra.
- *Belső vészhelyzetekre való reagálás*, ami magában foglalja a katasztrófa- és polgári védelmi feladatokat is, és persze erős logikai összefüggésben van az antiterrorista és felkelésellenes képességek fejlesztésére irányuló ambíciókkal.
- *A gazdasági fejlődés elősegítése*. A Népi Felszabadító Hadsereg természetesen jelentős megrendelője különböző termékeknek és szolgáltatásoknak, emellett jelentékeny szerepet játszik egyes – főként a különböző infrastruktúrák fejlesztését, illetve a természeti környezet állapotának javítását célzó – állami nagyberuházások végrehajtásában.
- *Kína tengeri, illetve tengeren túli érdekeinek megóvása* egyszerre reflektál a felségvizeihez fűződő jogainak és a tengeri ellátási útvonalaknak a védelmére. Utóbbi a kínai energiabiztonság egyik nagy jövőbeli dilemmája, míg előbbi a (több ponton vitatott hovatarozású) térségekben vélelmezett szénhidrogén-készleteknek köszönhetően e dilemma *enyhítésének* ígéretét hordozza magában. A probléma mindkét szintjének kezelése fokozza az erőkitetés igényét, kiváltképp, mivel Peking élénk figyelmet szentel a gazdasági érdekei szempontjából neuralgikus tengeri térségben folyó indiai, amerikai és japán katonai képességfejlesztésnek.
- *Az ország elkötelezettségének demonstrálása a nemzetközi békefenntartás, a katasztrófaelhárítás terén*. Ez hagyományos, a felelősségteljes, stabilitáspárti hatalom arcultát erősíteni hivatott törekvés, amelynek kapcsán a dokumentum külön hangsúlyozza az ország haderejének szerepvállalását az ENSZ misszióiban. Kína a Biztonsági Tanács állandó tagjai közül a legnagyobb kontingenssel szolgálja a világszervezet békemisszióit, és a „fejlődő” országok közül a legnagyobb költséghányadot viseli ezek finanszírozásából. Helyi álláspont szerint 2013-ig mintegy 22 ezer kínai katona szolgált összesen 23 ENSZ-misszióban.

Érdekes, hogy a Fehér könyv reagál a később tárgyalandó japán védelmi stratégia

29 Krishnan, Ananth: *China defence white paper lifts veil on PLA structure, priorities*. *The Hindu*, 2013. 04. 19.

30 *The Diversified Employment of China's Armed Forces*. Ministry of National Defense, The People's Republic of China, 2013. április.

kínai fenyegetésről szóló megállapítására: a dokumentum első fejezete egyetlen államot nevez meg, amely gondokat okoz Kínának, és ez Japán a Diaoju (Szenkaku)-szigetek hovatarozása körül kialakult vita kapcsán. Hasonlóan érdemes kiemelni (noha e tanulmányban a nukleáris stratégiákkal közvetlenül nem foglalkozunk), hogy a dokumentum szerzői „elmulasztották” megerősíteni az ország nukleáris fegyvereinek alkalmazására vonatkozóan a *no first use* deklarációját, ami természetesen azonnal éles sajtóvisszhangot váltott ki.³¹ Az ezzel kapcsolatos pekingi politika azonban egyelőre vélhetően nem változott érdemben,³² mindössze a témával kapcsolatos tárgyalási mozgáster szélesítésének szándékára gyanakodhatunk, elsősorban persze az Amerikai Egyesült Államokkal szemben. A dokumentum emellett félreérthetetlen egyértelműséggel rögzíti Peking tengeri hatalmi ambícióit is, amire már Hu Csin-tao elnöknek a Kínai Kommunista Párt 18. kongresszusán, 2012 novemberében elhangzott beszéde is utalt.³³ E program az elmúlt években elsődleges fontosságú lett az ország közvetlen biztonsági és tágabb hatalmi politikai célkitűzéseinek megvalósításában.

A kínai haditengerészeti törekvésekről

Napjainkra tehát a korábban tipikus szárazföldi hatalomnak számító Kínai Népköztársaságban is előtérbe került a katonai nagyhatalmi potenciál tengeri projekciója. Ez túl azon, hogy egy olyan területen igyekezett erősíteni Kína mozgásterét, amelyen az különböző okokból (tengeri ellátási útvonalak fontossága, geostratégiai környezet stb.) a legsebezhetőbbnek tűnt, egy olyan irányba teszi lehetővé a szárazföldön atomhatalmakkal körülvett ország érdekövezetének kiterjesztését, ahol az – hasonlóan Indiához – a relatíve legkisebb kockázatokkal találkozhat, ugyanakkor stratégiai szempontból jelentős nyereséggel kecsegtet. Az ambíciókhoz persze hozzá kell illeszteni a papíron nem szerény, de műszaki állapotát és műveleti akcióradiusát illetően egyelőre nem éppen vezető hatalmat idéző flotta képességeit. Pusztán a rendszerben tartott hajók számát tekintve ugyanis a Népi Felszabadító Hadsereg haditengerészete a legnagyobb tengeri haderő Ázsiában. Jelenleg mintegy 79 nagyobb felszíni és 85 kisebb, rakétával felszerelt hajóegysége van 55 tengeralattjáró és számos egyéb funkciójú, zömmel kisméretű jármű mellett.³⁴ Az impozáns számok ugyanakkor napjainkig sok korszerűtlen, legfeljebb csak partvédelmi műveletekre alkalmas járművet is takarnak. Tény ugyanakkor, hogy ebben az évtizedek óta jellemző helyzetben gyors javulás tapasztalható, aminek a leglátványosabb következményei a közelmúltban a Jin osztályú interkontinentális ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók 2010-től, valamint az ország első repülőgép-hordozójának (Liaoning) 2012-től való szolgálatba állítása voltak. Noha mindkét járműkategória fegyverzésének folyamatában merültek fel akadályok, az előrelépés mégis egyértelmű. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lennének még hiányosságok. Amerikai értékelések szerint Kína jelenleg még nem rendelkezik például

31 Lásd például Acton, James N.: *Is China Changing Its Position on Nuclear Weapons?* *The New York Times*, 2013. 04. 18.

32 N. Rózsa Erzsébet – Péczeli Anna (szerk.): *Egy békésebb világ eszközei – fegyverzetellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció*. Budapest, 2013, Osiris – MKI. 86. o.

33 Full text of Hu Jintao's report at 18th Party Congress. *People's Daily Online*, 2012. 11. 19.

34 *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013*. 14. o.

masszív, nyílt vízi tengeralattjáró-elhárító képességekkel, miként a háromdimenziós tengeri haderő komponenseinek hatékony műveleti összehangolásához szükséges rendszerekkel sem. Ezek pótlása az elkövetkező évtized egyik feladata lesz.³⁵

A gyengeségek kiküszöbölésére a már említett szempontok mellett további érezhető kényszert jelent, hogy a haditengerészet – egyéb szellemes haditechnikai elképzelések (például hajók elleni ballisztikus rakéták) mellett – kulcsszerepet játszik az ország A2/AD (*anti-access/area denial*) stratégiájának megvalósításában, a potenciális agresszor távol tartásában a kínai állam működőképességének fennmaradása szempontjából kulcsfontosságú zónáktól. A cél tehát egyelőre nem az, hogy Kína egy konvencionális háborúban bárhol a világon képes legyen kivívni a győzelmet jövőbeli ellenfeivel szemben, hanem az, hogy biztosítsa fölényét saját közvetlen biztonsági környezetében.³⁶

Összegezve: 2013-ban Kína katonai jelenléte a világtengereken még jóval gyengébb annál, mint ami az ország globális súlyából következne. A jelenlegi fejlődési trendeket szem előtt tartva e sajátos helyzet ugyanakkor már semmiképpen nem marad fenn sokáig. Van azonban egy olyan szempont is, melyet ritkán szoktak mérlegelni: az itt vizsgált három ázsiai nagyhatalom közül Pekingnek vannak a legszerényebb tapasztalatai a modern haditengerészeti rendszerek működtetése terén. Ennek az egyéni és szervezeti szinten egyaránt szükséges rutinnak a hiánya még hosszú ideig érezteti majd a hatását, nehezen értékelhető, de létező hátrányt okozva nemcsak az Amerikai Egyesült Államokkal, hanem akár a rivális ázsiai hatalmakkal szemben is.

Japán

Az egyik legütőképesebb haderő – amely nem is az

Mint széles körben ismert, a japán védelempolitika legfőbb meghatározója az 1947. évi alkotmány második fejezetének 9. cikkelye, amely a közbeszédben a „békecikkely” elnevezést kapta. Ennek értelmében a japán állam – a második világháború tapasztalatai birtokában és nem mellesleg a győztes Amerikai Egyesült Államok biztonság- és hatalmi-politikai igényeitől szorítva – lemondott a hadviselés szuverén jogáról, illetve a katonai erővel való fenyegetés lehetőségéről.³⁷ A szigetország minimálisan szükséges önvédelmét az úgynevezett Japán Önvédelmi Erők (*Japan Self-Defense Forces – JSDF*) látják el, melyet gyakran Japán Önvédelmi Haderőnek is neveznek. A megjelölés nem is lehetne félrevezetőbb, mivel a JSDF jogilag nem haderő, hanem egy speciális biztonsági szervezet, amely tengeri, légi és szárazföldi alkalmazású egységekkel is rendelkezik. A felügyeletét ellátó, 1954-ben felállított Védelmi Ügynökség is csak 2007. január 9-én alakult hivatalos Védelmi Minisztériummá.

Noha a békecikkely jelenleg a világon példa nélküli korlátokat állít a japán védelempolitika elé, közel sem redukálta a nullára annak mozgásterét. Fennmaradását, illetve az ak-

35 *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China* 2013. 43. o.

36 Singh, Teshu: *China: Contextualising the Anti-Access Area-Denial Strategy*. Institute of Peace and Conflict Studies, Article 3902, 2013. 04. 30.

37 *The Constitution of Japan*. Prime Minister of Japan and His Cabinet, 1946. 11. 03.

tuális igényekhez való idomítását nagyban elősegítette, hogy a szóban forgó cikkely mindenkor értelmezése egyedi jelleggel lényegében kormányhatáskör.³⁸ Az önvédelmi erők felállítására, működtetésére és fejlesztésére évtizedeken át jól jelképezte az alkotmányos elvekkel kapcsolatos japán kreativitást, amely ugyanakkor napjainkig komoly gátja volt az offenzív képességek fejlesztésének. Az önvédelmi erőket szigorúan védelmi jellegű felszereléssel lehet ellátni, számottevő csapásmérő képességet biztosító (általánosságban „támadó”) haditechnikai eszközök nem rendszeresíthetők. Ehhez hozzátartozik a tömegpusztító és stratégiai csapásmérést lehetővé tevő fegyverzet gyártásának és birtoklásának tilalma is. Az önvédelmi erők alkalmazásával kapcsolatban a japán kormányzat állásfoglalása szerint jelenleg három alapfeltételt kell szem előtt tartani: bevetésük *az ország elleni agresszió esetén* lehetséges, abban az esetben, *ha nincs más eszköz a kialakult helyzet kezelésére*, illetve a katonai fellépés *intenzitásának a vészhelyzet elhárításához minimálisan szükséges szinten kell maradnia.*³⁹

Az már ritkábban kap említést, hogy mindezen korlátok ellenére a Japán Önvédelmi Erők egyike a Föld legmodernebb és legütőképesebb fegyveres erőinek, amelynek felkészítésében és újabb felszereléseinek biztosításában már távlati számítások, az ország erőteljesebb katonai szerepvállalásának igénye is kitapinthatóak. A megindulni látszó bővülésnek van tere: az 59 271 millió dolláros japán védelmi költségvetés 2012-ben a GDP mindössze 1 százalékát tette ki,⁴⁰ reálértéke mintegy 11 éven át inkább csökkenő tendenciát mutatott, szerény növekedésnek 2012-ben indult. A japán védelmi költségvetés nominálértéken még ezzel együtt is az 5-6. legnagyobb volt a világon a szóban forgó évben.⁴¹ A védelmi kérdések iránt erősödő kormányzati affinitást mutatja továbbá, hogy 2013. december 17-én kiadták a szigetország történetének első nemzeti biztonsági stratégiáját is, mely nagymértékben alapoz az alább ismertetésre kerülő, 2010-es irányelvekben összegzett megállapításokra.⁴² A növekvő ambíciókról mindemellett persze az ország védelmi stratégiája is árulkodik.

A Nemzeti Védelmi Program Irányelvei (2010; 2014)

A szigetország védelempolitikájának máig ható központi tézisei a 2010. december 17-én nyilvánosságra hozott, A Nemzeti Védelmi Program Irányelvei (*National Defense Program Guidelines – NDPG*)⁴³ címet viselő dokumentumon alapulnak, amely eredetileg 2011-től kezdődően tíz évre határozta volna meg a japán védelmi szféra előtt álló kihívásokat és feladatokat. Az itt megfogalmazott három fő célkitűzés:

- megelőzni minden Japánra irányuló fenyegetést, még mielőtt az elérné az országot, és minimalizálni az abból származó károkat;
- az ázsiai-csendes-óceáni régió biztonsági felépítményének erősítése, valamint egy szabad és nyílt nemzetközi rend megőrzése Japán jóléte érdekében;

38 Matura Tamás – Mészáros Tamás: A japán „normalizáció” és Kína. *MKI tanulmányok*, 2013/25. 9. o.

39 *Fundamental Concepts of National Defense*. Ministry of Defense, Government of Japan.

40 SIPRI Military Expenditure Database.

41 Perlo-Freeman, Sam et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2012*. SIPRI Fact Sheet, April 2013. 2. o.

42 *National Security Strategy*, 2013. 12. 17.

43 *National Defense Program Guidelines*. Ministry of Defense, Government of Japan.

- hozzájárulás a globális béke és stabilitás megteremtéséhez és a humán biztonság megóvásához.⁴⁴

Noha a dokumentum hitet tesz a japán védelempolitika alapjainak változatlansága mellett (beleértve a katonai hatalommá válás elutasítását is), a valóságban a jelenleginél markánsabb képességrendszer felépítését irányozza elő. Célként jelenik meg emellett az aktívabb közreműködés a nemzetközi közösség béketeremtő erőfeszítéseiben is.

A japán múltból fakadó morális imperatívusz, a nukleáris fegyverektől mentes világ elérése központi ambíció maradt, az Egyesült Államok által biztosított nukleáris elrettentés azonban továbbra is pótolhatatlan, s a hitelességéhez Japán saját rakétavédelmi kapacitásainak fejlesztésével is hozzájárul.

Az NDPG megállapítása szerint a fokozódó interdependencia miatt csökken ugyan az esélye egy, a vezető országok között kirobbanó kiterjedt fegyveres konfliktusnak, de az egyes államokban keletkező feszültségek adott esetben gyorsan eskalálódhatnak. A japán biztonság- és védelempolitika nézőpontjából igen aggasztó az úgynevezett „szürke zóna” szituációk (*gray-zone situations*) számának és földrajzi hatókörének növekedése a régióban.⁴⁵ E fogalommal jelölik azokat a kelet- és délkelet-ázsiai konfliktusgócokat, ahol több hatalom szuverenitási ambíciói vagy gazdasági érdekei ütköznek egymással, veszélyeztetve a stabilitást.

Ehhez kapcsolódik, hogy Észak-Korea nukleáris törekvései, valamint a Kínai Népköztársaság gyorsan fejlődő védelmi kapacitásai és tengeri aktivitásának kiterjedése a környező vizeken aggodalomra ad okot.⁴⁶ Megjegyzendő, hogy bár Tokió szemszögéből nézve természetesen a megosztott félsziget helyzete egyáltalán nem mellékes, a japán állam biztonságpolitikai fenyegetésképének középpontjába több okból is egyre inkább Peking helyeződik, ami jó támpontot szolgáltat védelmi fejlesztéseinek értelmezéséhez.⁴⁷ Az utóbbi években mind szaktudományos, mind diplomáciai, mind pedig magasabb politikai fórumokon érezhetően elszaporodtak a japán és a kínai fél részéről azok a megnyilvánulások, amelyek a másik országában látnak alapvető fenyegetést Kelet-Ázsia békéjére. A stratégiai dokumentumok tehát szintén tükrözik ezt a szemléletet.

Az NDPG utal Japán tengeri ellátási útvonalaknak való kiszolgáltatottságára is, ami-ben központi szerepet játszik gazdaságának szédületes arányú energiahordozó-importja.⁴⁸ Mindez jó elvi alapot szolgáltat haditengerészeti képességeinek fejlesztéséhez, még akkor is, ha egyébként megállapítást nyer, hogy az ország létét fenyegető átfogó támadás ma igen valószínűtlen. Ehhez kapcsolódóan érdemes megjegyeznünk, hogy Japán védelmi koncepciói – szigetállami mivoltából adódóan – a tengeri és légi hadszíntéren biztosítandó fölényt helyezik a középpontba. Az önvédelem fókuszában nemcsak a négy fősziget és környezete, hanem a délnyugati szigetcsoport megóvása is helyet kap. Utóbbit különösen

44 Uo. 1–2. o.

45 Uo.

46 Uo. 4. o.

47 Mészáros Tamás: Kína felemelkedésének nemzetközi politikai következményei. In P. Szabó Sándor (szerk.): *A sárkány közelébe – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, 2012, NKE KKGTK, 90. o.

48 2012-ben a japán kőolaj-felhasználás 99,7%-át, a gázfelhasználás 96%-át, míg a szén 99,3%-át importból fedezte. Tanaka Koichiro előadása a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, 2012. 02. 21.

az elmúlt évek szuverenitásvitái tették hangsúlyozandóvá. Az Önvédelmi Haderőnek e térségben képesnek kell lennie bármilyen támadás elhárítására, mielőtt az elérné az ország területét. Feladatának hatékonyabb ellátása érdekében az NDPG az úgynevezett „dinamikus védelmi erő” követelményrendszerét fogalmazza meg.

A dinamikus védelem elgondolása a Japán biztonságára kockázatokat hordozó szituációkra való rugalmas, többféle forgatókönyvet mérlegelő katonai fellépés képességét irányozza elő, ami a korábbi évtizedekben jellemzőnél mindenképpen aktívabb védelempolitikát vetít előre, és a JSDF kapacitásainak bővítését is igényli. Ugyanakkor az ehhez szükséges képességek és rutin gyors biztosítása érdekében a dinamikus védelemről szóló japán elképzelés összekapcsolódik az Egyesült Államokkal való szorosabb együttműködés igényével.⁴⁹ A kooperáció fontossága persze – igaz, jóval kisebb hangsúllyal – más államokkal (például Ausztráliával, Dél-Koreával, Indiával), valamint a nemzetközi közösséggel és egyéb szervezetekkel összefüggésben is megjelenik a japán stratégiai számításokban.

A szigetország légvédelmének és különösen a ballisztikus rakétákkal szembeni védelmének megerősítése nagyrészt amerikai technológia segítségével oldható meg. A nukleáris fegyverekkel szembeni elutasítás mellett ugyanis az észak-koreai, illetve kínai rakétafegyverzet jelentette fenyegetés is meghatározó elemmé vált az ilyen eszközökhöz kapcsolódó japán beállítódás alakulásában. Az észak-koreai rakétakísérletek komoly aggodalmat szültek a japán közvéleményben és a politikai elit soraiban egyaránt. A „sztálinista monarchia” eddig két alkalommal, 1998-ban és 2009-ben⁵⁰ sértette meg Japán légtérét kísérleti ballisztikus rakétaival. Az incidensek aláhúzták a 2003 óta fejlesztett ballisztikusrakéta-védelmi rendszer fontosságát, amelynek leglátványosabb elemeit napjainkra hat (Kongó és Atago osztályú), SM-3-as rakétákkal, illetve Aegis felderítő és tűzvezető rendszerrel felszerelt romboló, valamint 16 Patriot rakétaüteg képviselik.

A védelmi erőknek emellett képesnek kell lenniük más típusú vészhelyzetek (például kiber- és gerillatámadások, vegyi, biológiai és radiológiai jellegű katasztrófahelyzetek stb.) hatékony elhárítására/kezelésére is.

A leírtakból persze logikusan következik az ország elrettentő képességeinek fejlesztése is. Mindent egybevetve a 2010. évi NDPG-t ma fontos mérőföldkőként szokták jellemezni azon az úton, mely a japán honvédelem kereteinek reménybeli „normalizálódása” felé vezet.

A 2010. évi irányelveket a japán védelempolitika 2013 decemberében (szintén tízéves időtartamra) újrafogalmazta, melyre az említett nemzeti biztonsági stratégia megszületése miatt volt szükség.⁵¹ Mindez az új dokumentumokban lehetőséget adott a tartalmi differenciálásra. Az ország biztonságához kapcsolódó három fő célkitűzés ennek keretében a Nemzeti Biztonsági Stratégiába került át.⁵² A 2014-től datált új Nemzeti Védelmi Program Irányelvei elvben nem helyezte hatályon kívül a 2010-es koncepciókat, de megállapítja, hogy azok megfogalmazása óta összetettebb lett a biztonsági helyzet.⁵³ A biztonsági célok megvalósítása érdekében ezért nagyobb szükség lehet a kollektív fellépésre, az ország

49 *East Asian Strategic Review 2013*. The National Institute for Defense Studies, The Japan Times, Tokyo, 2013. 105–119. o. 50 Uo. 109. o.

51 *National Defense Program Guidelines for FY 2014 and beyond*, 2013. 12. 17.

52 *National Security Strategy*, 5. o.

53 *National Defense Program Guidelines for FY 2014 and beyond*, 5. o.

bilaterális és multilaterális kapcsolatainak fejlesztésére. Figyelmének középpontjában az ázsiai-csendes-óceáni térség áll, amelyen belül a szövetségesek (az előzőekben már említett államok) keresése és a régió stabilitásának biztosítása elsődleges szempont.

A dokumentum fogalomhasználata a 2010-es mintát követi, jóval nagyobb hangsúlyt fektet azonban a védelem átfogó szervezeti megerősítésére. Utóbbi tekintetben a hatékony elrettentés előfeltételének tekinti (különösen a délnyugati szigetív védelme kapcsán) a légi és tengeri fölény biztosítását. A távoli szigetek védelmére teendő katonai erőfeszítések – persze válaszul a fenyegetőnek ítélt kínai magatartásra – szintén markánsabb szerepet kaptak.⁵⁴

Az USA-val való szövetség továbbra is elsőséget élvez, felmerül azonban, hogy ezt ki-egyensúlyozottabbá kell tenni, valamint érdemes tovább mélyíteni (például titkosszolgálati vonatkozásokban).

Az egyes haderőnemekkel szembeni kívánalmak felsorolásakor a stratégia lényegében fenntartja az eddig is érvényes fegyverkezési korlátozásokat, emellett érezhetően központba állítja a technológiai fölény kibontakoztatását lehetővé tevő területeket, mint például a rakétafegyverzet hatékonyabb alkalmazása vagy az észlelőrendszerek fejlesztése. A tengeri önvédelmi erők tekintetében ugyanakkor továbbra is a helikopterek alkalmazását írja elő tengeri platformról, a merevszárnyas repülőgépeket nem.⁵⁵ Ez különösen a japán haditengerészeti képességfejlesztés irányai és a kínai verseny által meghatározott stratégiai tényező miatt érdekes.

A japán tengeri védelemről

Japán a 20. század második feléig Ázsia egyetlen modern tengeri nagyhatalma volt. Az erre támaszkodó kultúra és tapasztalat a szigetszajátos történelmi előnyét alapozzák meg feltörekvő partnereivel szemben. A Japán Tengeri Önvédelmi Erők kötelékében 2013-ban mintegy 48 nagyobb felszíni hajóegység, 18 tengeralattjáró és csaknem 140 kisebb, különböző funkciójú úszó jármű működött.⁵⁶ Közülük a legélénkebb nemzetközi figyelmet az utóbbi időben a haditengerészeti légierő alkalmazását lehetővé tevő járművek építése és hadrendbe állítása váltotta ki.

A második világháború kitörésekor a birodalmi Japán 10 repülőgép-hordozóval rendelkezett, szám szerint többel, mint az Amerikai Egyesült Államok. Nem meglepő, hogy az ország fegyverkezésével kapcsolatos, alapvetően washingtoni elképzelésektől áthatott korlátozások e hajótípusok rendszerben tartását is tiltják. Az utóbbi évtizedekben azonban az úgynevezett helikopterhordozók megjelenése – és általában a forgószárnyas járművek haditengerészeti alkalmazásának elterjedése – enyhített ezen a tilalmon, lehetővé téve a szigetszaját számára, hogy repülőeszközöket alkalmazzon a szárazföldi területétől távolabb fekvő térségekben is. A helikopterhordozó-rombolóknak becézett, valójában egy közepes repülőgép-hordozó méreteivel és konfigurációjával rendelkező, saját építésű Izumo osztály első modellje 2013 augusztusában kezdte meg próbaüzemét, teljes rendszer-

---

54 Uo. 14. o.

55 Uo. 21–24. o.

56 *The Military Balance 2013*, 307–308. o.

be állítását 2015-re tervezik.⁵⁷ (A hajó több mint 20 méterrel hosszabb az INS Viraatnál, India közepes repülőgép-hordozójánál.) A jelenlegi tervek alapján a két egységből álló Izumo és a jóval kisebb méretű hajókat magában foglaló, szintén két egységből álló Hyuga osztály hadrendben tartásával az évtized második felében már négy japán helikopterhordozó cirkálhat a keleti tengereken – a közvetlen térségben igencsak viszonylagossá téve azt az előnyt, amelyet az első kínai repülőgép-hordozó hadrendbe állítása jelentene.

Ezt az opciót erősítik azok a vélekedések is, melyek szerint a szigetország által beszerezni szándékozott 42 darab F-35-ös vadászrepülőgép⁵⁸ egy részét idővel a helikopterhordozókra telepítenék. A hasonló hajók évtizedekre épülnek, a merev szárnyú légi járművek kiszolgálásához szükséges (ma még értelemszerűen hiányzó) berendezések pedig igény esetén a későbbiekben pótolhatók. A japán tengerészeti erők szárazföldi bázisokról egyébként jelenleg kétszáznál is több repülőgépet üzemeltetnek.⁵⁹

A japán tengeri védelem fejlesztésének másik fontos iránya pedig a fentebb már említett rakétavédelmi képességek kiépítéséhez, egészen pontosan azok tengeri komponenseihez kötődik.

Előre tekintve érdemes rámutatnunk, hogy bár nem provokatívan vagy deklaráltnan, de a japán védelmi minisztérium egyértelműen megkezdte a JSDF felkészítését egy olyan időszakra, mikor az alkotmány kilencedik cikkelyének felülvizsgálata nemcsak hogy lehetséges, de talán egyenesen szükséges lesz, és a szigetország haderejének az eddigieknél jóval markánsabb ambícióknak kell majd megfelelnie. Ez az időszak valószínűleg már nem várat sokáig magára. Jóllehet egy ilyen fordulatnak egyelőre a külpolitikaiakon túl társadalmi és gazdasági korlátai is vannak, bekövetkezése végső soron a regionális biztonsági környezet változásának függvénye. Bár Japán hatalmi potenciáljai hosszabb távon kétségkívül nem vehetik fel a versenyt a Kínai Népköztársaságéval, jelenleg még komoly előnyei vannak nagy szomszédjához képest. Fegyveres erőinek korszerűbb haditechnikai arculata, nyugati beszerzési lehetőségei és védelmi célú tudományos/ipari kapacitásainak a lehetségesnél jóval szerényebb mértékű kihasználása mind azt sugallják, hogy Tokió számára egy ideig még lehetséges pozícióinak őrzése, ami távlatilag azonban csak egy közepes hatalmi tényező szerepére lehet elég, a huszadik század első felét idéző nagyhatalmóság restaurálásához semmiképpen sem. Napjainkban azonban még igen valószínű, hogy egy hagyományos tengeri konfliktus során a japán felségvizeken a kínai haditengerészetnek szerény esélyei lennének a győzelem kivívására. Míg Peking ambíciója a haditengerészeti fölény megszerzése a keleti tengereken, addig Japán várhatóan mindent elkövet majd ennek megakadályozására.

Konklúzió

E tanulmány korántsem vállalkozhatott arra, hogy minden részletre kiterjedően írja le India, Kína és Japán napjainkban tapasztalható fegyverkezési trendjeit. A haditengerészeti ambíciók kiemelésével azt azonban jól érzékelhetjük, hogy az elkövetkező évtized

57 *Izumo class Helicopter Destroyer*. *Navy Recognition*, 2013. 08. 11.

58 Hofilena, John: *Japan may delay F-35 fighter purchases*. *Japan Daily Press*, 2013. 06. 11.

59 *The Military Balance 2013*, 308. o.

folyamán Ázsia vezető hatalmai katonai képességeiket tekintve a legtöbb téren felülmúlják majd Európa tradicionális nagyhatalmait. Ez az államok közötti erőviszonyok globális átstrukturálódásának történelmi folyamatában szemlélve mindenképpen érdekes és meghatározó, jelenleg azonban még nem bír komoly európai összefüggésekkel. Mint láthatuk, a három vizsgált ország védelempolitikáját nagymértékben meghatározza az egymás hatalmi emelkedése, illetve annak lehetősége miatt érzett aggodalom. Ez a körökben kis mértékben már ma is megfigyelhető fegyverkezési verseny további intenzifikálódását vetíti előre. Kína sokat exponált katonai fejlesztései a kulcsfontosságú hagyományos haditengerészeti képességek terén ma még nem eredményeztek valódi fölényt, nemhogy az Amerikai Egyesült Államokkal, de még a vizsgált másik két ázsiai hatalommal szemben sem. Az elkövetkező időszak azonban e tekintetben bizonyosan a potenciálok gyors bővülését hozza majd nemcsak Kína, hanem India és Japán esetében is.

Az ázsiai földrész fegyverkezési folyamatait a jelenlegi tendenciák alapján az előttünk álló évtizedben várhatóan az egyre kiterjedtebb és korszerűbb (egyes esetekben kifejezetten a világ vezető technológiai megoldásait felvonultató) katonai eszközrendszer felhalmozása fogja jellemezni. Ennek árnyékában egy, a jelenleginél kevésbé visszafogott európai fegyverkezés is alárendelt jelentőséggel bír majd a globális helyzetképet tekintve.